

2016-02-09
(Rev 2016-06-28)

LÄR 2015/777

Slutrapport

Kartläggning av behovet av läromedel för elever med hörselnedsättning och som använder hörseltekniska hjälpmedel samt behovet av dokumenterat specialpedagogiskt stöd för deras pedagoger.

Intervjuer med elever och pedagoger i årskurs 7–9 i kommunal skola och årskurs 8–10 i specialskola.

Camilla Moberg

**Specialpedagogiska
skolmyndigheten**

www.spsm.se

Innehåll

Resultatsammanfattning.....	4
Begrepp.....	6
1. Inledning	9
1.1 Bakgrund	9
1.2 Syfte och mål.....	9
1.3 Målgrupper/intressenter	9
1.4 Metod.....	10
1.5 Frågeställningar.....	10
1.6 Genomförande	10
1.7 Rapportens upplägg	11
2. Nulägesbeskrivning	12
2.1 Vilka läromedel används idag?	12
2.2 Vad anpassar pedagogerna själva?	14
2.3 Vad saknas i lärsituationen?	15
2.4 Vilka egna läromedel utvecklar pedagogerna?	15
2.5 Vilka metoder används i undervisningen?	16
2.6 Hur får pedagogerna kännedom om läromedel som finns för elever med hörselnedsättning och som använder hörseltekniska hjälpmedel?	16
2.7 Vilket dokumenterat specialpedagogiskt stöd saknas?	16
3. Behovsinventering	18
3.1 Inom vilka ämnesområden finns det störst behov av läromedel för elever med hörselnedsättning och som använder hörseltekniska hjälpmedel?	18
3.2 Vilket behov har pedagogerna av dokumenterat specialpedagogiskt stöd i ämnena för elever med hörselnedsättning och som använder hörseltekniska hjälpmedel?	20
3.3 Hur anser pedagoger och elever att läromedlen ska vara utformade i ämnena svenska, engelska, teckenspråk och moderna språk?	21
4. Diskussion och slutsats	23
5. Dokumentation och spridning av uppdragets resultat	25
6. Lärdomar och framtida utmaningar för SPSM	25
Bilaga 1 Tryckta läromedel	26
Bilaga 2 Digitala läromedel, datorprogram, filmer, konkret material	27
Bilaga 3 Stödmaterial och lärarhandledningar	29
Bilaga 4 Underlag till intervjuer med ämnespedagoger.....	30
Bilaga 5 Underlag till intervju med elever årskurs 7–10	31

Bilaga 6 Enkät till pedagoger	32
Bilaga 7 Informationsbrev till rektorer och personal	36
Bilaga 8 Brev och samtycke till vårdnadshavare	37

"Hypoteser är vaggvisor som läraren vyssjar sina elever till sömns med"

Johann Wolfgang von Goethe

Resultatsammanfattning

Denna rapport baseras på en kartläggning med semistrukturerade intervjuer med både pedagoger och elever samt enkätutskick till pedagoger runt om i landet. Kartläggningen handlar om läromedelsbehov för elever med hörselnedsättning och som använder tekniska hjälpmedel i ämnena svenska, engelska, teckenspråk och moderna språk och behovet av dokumenterat specialpedagogiskt stöd hos pedagoger.

Pedagogerna i kartläggningen ansåg att

Alla ämnen

- Alla filmer ska vara textade.

Engelska

- I ämnet engelska ska det finnas "avläsebild" så att eleverna kan avläsa vad personerna säger för att lära sig rätt munrörelse.

Teckenspråk

- Störst behov av läromedel finns i ämnet teckenspråk. Detta bör finnas på alla nivåer som motsvarar upplägget i engelskboken "Magic" och matematikboken "Prio".
- Teckenspråkstexterna ska finnas i både långsamt och normalt tempo.
- Man bör utöka med ett kapitel om musik, till exempel om Melodifestivalen med tanke på att döva elever var med och teckentolkade ett scenuppträdande samt att artisternas framförande numera teckentolkas.
- Vid textanalys med olika teckenspråkstexter bör det finnas valmöjligheter. Pedagoger uppger att det bör finnas en funktion som gör teckenspråkstempot långsammare. Det finns en sådan funktion i vissa läromedel, men långt ifrån alla. Symbolen ser ut som en sköldpadda och klickar man på den tecknar aktören långsammare.
- Det är för mycket sagor i de befintliga materialen från förlagen och det skulle vara bättre med textinnehåll som passade ungdomarna.
- SPSM borde ha ett samarbete med Stockholms universitet om internationella tecken.

Om dokumenterat specialpedagogiskt stöd

- Det saknas dokumenterat specialpedagogiskt stöd om teknik kring hörhjälpmedel, hörslinga, turtagning och hur man upprättar en fungerande kommunikation. Det finns behov av individuellt stöd i en heterogen klass med stöd av det som kopplas till centrala innehåll i grundskolans kursplan:
Svenska: *"hur man ska leda samtal, formulera och bemöta argument samt sammanfatta huvuddragen i vad som sägs"*.
Engelska: *"strategier för att uppfatta detaljer och sammanhang i talat språk och texter, till exempel att anpassa lyssnande och läsning efter framställningens form, innehåll och syfte"*.
Teckenspråk: *"språkliga strategier för att förstå och göra sig förstådd när språket inte räcker till, t ex omformuleringar"* och *"hur olika signaler används för att inleda och avsluta olika typer av samtal och teckenspråkiga texter"*.
- Det saknas dokumenterat specialpedagogiskt stöd och kunskap i hur pedagogerna ska undervisa elever med hörselnedsättning på bästa sätt.

Eleverna i kartläggningen ansåg att

Alla ämnen

- Alla filmer ska vara textade.
- Svårighetsnivån ska vara samma som för "hörande".
- Läromedlens text och innehåll ska inte ändras.

Teckenspråk

- Det behövs fler teckenspråksmaterial för dem som redan kan teckenspråk, med möjlighet till olika svårighetsnivåer.
- Läromedlen ska finnas både digitalt och i tryckt form, motsvarande upplägget i engelskboken "Magic" och matematikboken "Prio".
- Teckenspråksmaterialen har för lätt innehåll och det är för mycket fokus på nybörjare.
- Det behövs tvåspråkighetsmaterial som konkret visar skillnad på svenska och teckenspråk, till exempel futurum, nutid, har/hade samt med skriv- och teckenövningar.
- Det är för mycket sagor i de befintliga materialen från förlagen och det vore bättre med textinnehåll som passade elevernas adekvata ålder.

Begrepp

Lesson study och **Learning study**: Båda modellerna karaktäriseras av att en grupp pedagoger tillsammans arbetar med planering, genomförande, utvärdering, revidering av undervisning i ett cykliskt förlopp. I de flesta fall begränsas undervisningen till att omfatta en lektion. Arbetet bygger på en grundläggande idé om att undervisningens karaktär har betydelse och syftar till att höja kvaliteten på undervisningen, samt att utveckla pedagogernas undervisningskompetens. Modellerna har många likheter men arbetet i Lesson Study är mer inriktat på lektionsdesign, utprovning av elevaktiviteter och uppgifter, medan elevernas lärande är det centrala i Learning Study.

Från skolverket.se

Genrepedagogik är en pedagogisk modell, ursprungligen från Australien, för hur man i skolan kan bedriva undervisning på ett sådant sätt att eleverna utvecklar det språk som krävs i alla ämnen. Den är framtagen för att stödja elever med annat modersmål, men har visat sig vara ett framgångsrikt sätt att arbeta även med andra elever. Genrepedagogik kan sägas vila på tre ben. Det första är Lev Vygotskijs teorier om att lärande sker genom samarbete och genom stöttning i den närmaste utvecklingszonen. Det andra är Michael Hallidays systemisk-funktionella grammatik där grammatikens funktion för kommunikation står i centrum. Det tredje benet är Jim Martins och Joan Rotherys studier av de språkliga genrer som används inom skolans olika ämnen och metoder för att undervisa om dessa, framförallt cykeln för undervisning och lärande.

Från Nationellt centrum för svenska som andra språk, Stockholms universitet

Reading to Learn är en utveckling av genrepedagogiken och skapades för att ge eleverna mer stöttning och mer explicit undervisning och lärande. Det är en modell, cirkelmodellen, som i stora drag går ut på att eleverna ska utveckla sin skriftliga produktion och tillägna sig strategier för läsförståelse. Cirkelmodellen består av fyra faser:

Fas 1: Pedagogen visar först en modell för textarbetet.

Fas 2: Pedagogen och eleverna arbetar därefter tillsammans med att skriva en ämnesspecifik text.

Fas 3: Eleverna samarbetar sedan kring en text.

Fas 4: Därefter arbetar eleverna individuellt med att skriva en ämnestext och genom detta synliggörs det ämnestypiska läsandet och skrivandet i klassrummet.

Från Center för skolutveckling, Utbildningsförvaltningen

Språket lyfter – ett diagnostiskt material är ett stöd för pedagogen att systematiskt uppmärksamma och notera elevernas språkutveckling. Består av en handledning för pedagogen och ett observationsschema för eleven där pedagogen för varje elev markerar utvecklingen.

Från skolverket.se

Dokumenterat specialpedagogiskt stöd, eller bara stödmaterial, kallas material från SPSM som utgör ett komplement till huvudmannens egna resurser för att skapa en likvärdig utbildning för alla barn, elever och vuxenstuderande. De är fristående tryckta eller digitala produkter. Stödmaterialet syftar till att ge pedagoger och övrig personal som arbetar med nämnd målgrupp stöd i yrkesutövningen, särskilt när det gäller att tillämpa vetenskapliga förhållningssätt. Stöttningen sker genom att materialen sprider kunskap om specialpedagogiska konsekvenser av funktionsnedsättning och strategier för att möta dem. Exempel på innehåll; beskrivningar av framgångsfaktorer tagna från någon aktuell forskning, goda exempel på praktisk erfarenhet och tänkvärda fallbeskrivningar m.m. Ett annat exempel kan vara handledning till ett visst material/test, referensapparat etc. även kartläggningmaterial, tester (språkutveckling) och bedömningsstöd som syftar till att stötta formativt arbete.¹

Från Aya Stehager, Projektledare/redaktör SPSM i Stockholm

Producera tillgängliga läromedel. Tillgängligheten hos läromedel beror på dess utformning. Det kan handla om den grafiska formen, bildernas utformning, hur innehållet presenteras, språkets svårighetsgrad samt vilken medietyp som används. För elever med funktionsnedsättning kan tillgängligheten ha avgörande betydelse för hur de kan ta till sig innehållet i ett läromedel.

Från SPSM:s hemsida, "För läromedelsproducenter"

¹Den 11 mars år 2016 beslutades att begreppet 'dokumenterat specialpedagogiskt stöd' ska ersättas med begreppet 'stödmaterial'. Dock används i denna rapport begreppet 'dokumenterat specialpedagogiskt stöd' eftersom detta begrepp användes vid undersökningstillfället.

Döv eller nedsatt hörsel. Att ha en hörselnedsättning innebär att ljuden blir svagare, kan förvrängas eller helt försvinna. Det blir också svårare att höra när det finns störande ljud. Detta ger viktiga konsekvenser för elevers skolsituation. Nästan varannan person får koncentrationssvårigheter, trötthet, irritation och svårigheter att höra ljud som en följd av dålig ljudmiljö.

En person kan ha nedsatt hörsel antingen på ett öra eller på båda öronen. Det kan vara allt från en lätt nedsättning till att vara helt döv. Många med hörselnedsättning kan ha hjälp av hörapparat. Om hörselnedsättningen är så pass grav att hörapparaten inte hjälper kan man i de flesta fall få ett kokleaimplantat inopererat i hörselnäcken. Både hörapparat och kokleaimplantat kan ge en användbar hörsel, men inte fullgod hörsel. Hjälpmidlen har inte samma förmåga som ett mänskligt öra att sortera bort ovidkommande ljud.

Olika grad av hörselnedsättning påverkar förutsättningarna att utveckla de fonologiska färdigheterna att förstå och tolka språkljud. Elever med hörselnedsättning, särskilt barn, är också mer känsliga för buller. Det påverkar möjligheten att uppfatta och komma ihåg vad som sägs.

Döv är den som är döv från födseln eller blivit döv i grundskoleåldern och utvecklar och använder teckenspråk som första språk och svenska som andra språk.

Från SPSM:s hemsida, "Funktionsnedsättning"

Hörslinga eller **teleslinga** är ett hjälpmedel för dem som har hörselnedsättning. Den består av en ledning (även kallad magnetantenn) som monteras längs väggarna i en lokal. När en specialförstärkares audioutgång (högtalarutgång) ansluts till slingan genererar denna elektromagnetiska svängningar som en speciell telespole i hörapparaten kan uppfånga, principen bygger på induktiv koppling. Den hörselskadades hörapparat uppfattar då svängningarna från hörslingan och omvandlar dem till förstärkta ljud.

Från <https://sv.wikipedia.org/wiki/Hörslinga>

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Inom Läromedelsavdelningen finns det behov av fördjupad kunskap om läromedelssituationen för elever med hörselnedsättning och som använder hörseltekniska hjälpmedel. Årligen genomför avdelningen en strukturerad behovskartläggning för att öka kunskapen om vilka olika behov av läromedel det finns för olika målgrupper. Avdelningens ledningsgrupp beslutade att det område som skulle prioriteras år 2015 var målgruppen elever med hörselnedsättning och som använder hörseltekniska hjälpmedel i årskurs 7–9 från kommunal skola och årskurs 8–10 i specialskola.

1.2 Syfte och mål

Det övergripande syftet med kartläggningen är att undersöka vilka behov av läromedel och dokumenterat specialpedagogiskt stöd det finns för den angivna målgruppen. Av kartläggningen ska det framgå vilka behov det finns av läromedel och dokumenterat specialpedagogiskt stöd, vad som saknas i lärsituationen och vilka metoder som används idag. Kartläggningen ska visa vad som saknas och hur läromedel och dokumenterat specialpedagogiskt stöd skulle kunna utformas för att svara mot behoven hos eleverna och ge dem villkor och möjligheter som är likvärdiga med andra elevers.

Kartläggningen har genomgående utgått från Läroplan för grundskolan 2011 och Läroplan för specialskolan 2011. Barnkonventionen har beaktats genom hela kartläggningen, särskilt artiklarna 2, 3, 6 och 12.

1.3 Målgrupper/intressenter

Kartläggningen har på ett relativt övergripande sätt inventerat behoven av läromedel för elever med hörselnedsättning och som använder hörseltekniska hjälpmedel i grundskolans årskurs 7–9 och specialskolans årskurs 8–10 och vilket behov av dokumenterat specialpedagogiskt stöd pedagogerna har. Det kan senare bli aktuellt med fördjupade studier för att kartlägga hur läromedel ska utformas för dessa elever.

Kartläggningen riktar sig först och främst till avdelningens medarbetare men också till myndighetens rådgivarorganisation när det gäller dokumenterat specialpedagogiskt stöd.

1.4 Metod

Kartläggningen genomfördes genom semistrukturerade intervjuer med pedagoger och elever med hörselnedsättning i årskurs 7–9 i grundskolan och årskurs 8–10 i specialskolan runt om i landet. Kartläggningen omfattar behovet av läromedel och dokumenterat specialpedagogiskt stöd. De ämnesområden som omfattas är svenska, engelska, teckenspråk och moderna språk, i enlighet med Läroplan för grundskolan 2011 samt Läroplan för specialskolan och behoven har i möjligaste mån rangordnats.

Skolor, geografiskt spridda över landet, fick en förfrågan om deltagande. Det blev totalt 26 pedagoger och 19 elever som intervjuades.

1.5 Frågeställningar

Kartläggningen ska ge svar på frågan om vilka behov av läromedel som elever med hörselnedsättning och som använder hörseltekniska hjälpmedel har i årskurs 7–9 i kommunal skola samt i årskurs 8–10 i specialskola samt behovet av dokumenterat specialpedagogiskt stöd för pedagoger.

Inledningsvis gjordes en nulägesanalys för att ta reda på vilka läromedel och vilket dokumenterat specialpedagogiskt stöd som används idag, vad som tillhandahålls och vad pedagogerna gör/anpassar själva, vad som saknas i lärsituationen utifrån elevernas och pedagogernas perspektiv, hur tillgängligt materialet är, vilka metoder som används i lärsituationen samt inom vilka ämnen/ämnesområden de största behoven av läromedel finns. Behoven av dokumenterat specialpedagogiskt stöd rangordnades sedan.

1.6 Genomförande

Pedagoger

Kartläggningen genomfördes genom semistrukturerade intervjuer med ämnespedagoger för årskurs 7–10. Några pedagoger hade ingen möjlighet till intervju, utan fick istället en enkät som besvarades. Två skolor kunde inte ta emot för intervju eller svara på enkäter. Totalt intervjuades 26 pedagoger och flera av pedagogerna i kartläggningen berättade att de även undervisade elever som utöver hörselnedsättning hade andra funktionsnedsättningar som autism, språkstörning, synnedsättning, ADHD eller Aspergers syndrom.

Elever

Eleverna intervjuades i grupp om 2–4 stycken från varje skolform och de berättade utifrån sina behov och förutsättningar. Tre av skolorna kunde inte ta emot för elevintervjuer. Totalt intervjuades 19 elever.

När det gäller elevintervjuer om moderna språk framkom det att endast tre av eleverna i kartläggningen läste moderna språk (spanska, tyska och franska). De fick åka till en annan skola med en klass på 20–25 elever där det saknades hörslinga. De övriga hade istället valt att läsa mer svenska och engelska på sin egen skola. En skola undervisade fem veckor i taget i svenska, engelska och spanska enligt ett rullande schema.

1.7 Rapportens upplägg

Inledningsvis beskrivs nuläget med följande frågeställningar:

- Vilka läromedel och vilket dokumenterat specialpedagogiskt stöd använder pedagogerna idag?
- Vad anpassar pedagogerna själva?
- Vad saknas i lärsituationen?
- Vilka egna läromedel utvecklar pedagogerna?
- Vilka metoder används i undervisningen?
- Hur får pedagogerna kännedom om vilka läromedel som finns?
- Vilket dokumenterat specialpedagogiskt stöd saknas?

Efter nulägesbeskrivningen följer behovsinventeringen:

- Inom vilka ämnen/ämnesområden finns det störst behov av läromedel?
- Vilket behov har pedagogerna av dokumenterat specialpedagogiskt stöd?
- Hur anser pedagogerna och eleverna att läromedlen ska vara utformade?

Dessa frågeställningar följs upp med en diskussion och slutsats av det som framkommit i kartläggningen och sedan följer en beskrivning om dokumentation och spridning av uppdragets resultat. Rapporten avslutas med lärdomar och framtida förslag på utmaningar för SPSM.

I Bilaga 1-3 listas de läromedel och de dokumenterade specialpedagogiska stöd som pedagogerna i kartläggningen använder. I Bilaga 4-6 finns underlaget till intervjuer för både pedagoger och elever samt enkät till pedagoger. I Bilaga 7–8 finns informationsbrev till rektorer och berörda pedagoger samt information med samtyckesblankett till vårdnadshavarna.

2. Nulägesbeskrivning

2.1 Vilka läromedel används idag?

”Berättande katederundervisning”

Pedagogerna som deltog i kartläggningen brukar använda förlagsproducerade läromedel, artiklar och skönlitteratur. De brukar också kopiera från olika läroböcker för att det ska passa till de områden de ska undervisa om och utgå från det centrala innehållet som finns i kursplanen. Pedagogerna har ansvaret för både planering och undervisning i ämnena svenska, engelska och några även i teckenspråk. Undervisningen fokuserar mycket på läs- och skrivprocessen inför nationella prov i svenska och engelska.

Svenska: Läromedlen varierar från skola till skola runt om i landet. Några pedagoger använder bland annat läromedlen i tryckt form: ”Portal”, ”Genrekoden”, ”Svenska Direkt”, ”Fixa texten” och ”Svenskan”. Pedagogerna kopierar för det mesta från faktaböcker, artiklar och litteratur beroende på ämnesområde. Ett exempel är att eleverna får läsa olika texter om Fantomen, svara på frågor och även diskutera grammatiken från texterna. Några använder läromedlet ”Svenskan” när de undervisar i ämnet teckenspråk (tvåspråkighet) eftersom läromedlet även finns i digital form. När eleverna ska titta på film från SLI (Mediatek) om till exempel författare är filmen sällan undertextad eller på teckenspråk.

Engelska: Det framkommer att majoriteten använder läromedel både i tryckt och digital form: ”Magic”, ”Connect”, ”What’s up?” och ”Wings”, bland annat på grund av att dessa innehåller läsförståelse och glosor. De finns dessutom i olika svårighetsgrader med en arbetsbok.

Teckenspråk: Pedagogerna använder inga speciella läromedel utan delar ut stenciler med olika övningar. Det kan vara forskningsuppgifter om organisationer, dövas kultur, person- och miljöbeskrivningar, författarporträtt, berättelser, sagor och filmer från SVT Play, bland annat ”Attending Iran”, ”Världskompisar” och ”Lilla Aktuellt”. Några pedagoger använder läromedlen ”Språklig framställning” och ”Originaltexter” som förberedelse inför de nationella proven. Några pedagoger ser till att eleverna får filma själva via Movie Maker. Några skolor har genomfört en egen julkalender kopplat med andra ämnen, till exempel slöjd där eleverna själva har sytt upp kläder och i ämnet bild ritat och målat koreografi/collage.

”Vill vara som alla andra”

Eleverna som deltar i kartläggningen arbetar för det mesta med tryckta läromedel och stenciler som pedagogerna kopierat. De upplever inte att det finns svårigheter med läromedlen och anser inte att hörseln påverkar så att texterna blir svårtolkade.

Svenska: Majoriteten av eleverna berättar att de arbetar med läsförståelse och får träna på olika texter som deras pedagog kopierat. Ibland får de hemuppgifter, till exempel att skriva om en författare.

Engelska: På en skola arbetar de gruppvis med att öva på att intervjua varandra, läsa högt ur en bok och förhöra glosor (kamratrespons). Eleverna får läseböcker som de kan läsa i skolan och i hemmet.

Teckenspråk: Arbetar mycket med känslouttryck och turtagning. Från SVT Play och Ur.se får de gruppvis diskutera filmer.

Moderna språk (spanska, tyska och franska): Eleverna använder samma läromedel som övriga klassen. Materialen innehåller bland annat läsförståelse, att svara på frågor, glosor och grammatik. De får välja om de vill arbeta med hörförståelse. De som läser moderna språk får åka till en annan närliggande skola. Det finns ingen fungerande hörslinga och klasserna är oftast för stora.

När det gäller att arbeta med digitala verktyg är eleverna inte så kunniga i hur de skulle kunna använda appar, program eller online för läromedel. De uppger att detta är mer för de yngre eleverna. Ungdomarna använder istället enbart mobilen som hjälpmedel, till exempel för att skicka meddelanden till kompisar om hur de ska lösa matematikuppgifter eller så sitter de hemma och spelar spel. De uppger också att det skulle vara bra att ha en tryckt bok samt en onlinebok, ifall de skulle glömma att ta med den tryckta boken hem. Majoriteten av eleverna vill att läromedlen ska vara i tryckt form men att det ska finnas valmöjligheter. Som en elev uttrycker: *”får alltid ’ärva’ böcker från andra elever som är nedkladdade och med rivna blad, då skönt få läromedel digitalt.”*

Sammanfattningsvis visar undersökningen att både pedagoger och elever anser att läromedlen fungerar bra, de är nöjda. De menar att det går att hämta mycket från Internet och andra hemsidor, därav uttrycket *berättande katederundervisning*, som innebär att alla arbetar med samma material. Pedagogerna går igenom vad som ska göras, berättar om innehållet och ibland avslutar med att dela in eleverna i grupper för självständigt arbete.

2.2 Vad anpassar pedagogerna själva?

"Är med på båten"

Pedagogerna berättar att de inte brukar anpassa läromedel specifikt för elever som har en hörselnedsättning, utan dessa "får åka med på båten". Detta på grund av att det i klassen finns elever som har andra funktionsnedsättningar utöver hörseln.

Teckenspråk: Pedagogerna brukar använda ljudvolym för de elever som ska träna på att avläsa teckenspråkstexter eftersom de inte kan teckenspråket fullt ut (oftast beror det på att de har för litet teckenförråd). Andra pedagoger anpassar inte materialen utan har resursassistenter som får förklara för de elever som inte hänger med.

Engelska: De elever som behöver teckenspråk i sin undervisning får enskild undervisning med sin pedagog. Några pedagoger anpassar material genom att eleverna får välja fördjupningsuppgifter, till exempel om Halloween med texter med utgångspunkt från betygsnivåerna A, C och E och bedömningskriterierna. E är lättläst text, C är en text som man får läsa mellan raderna och A är en skrivuppgift. Några har delat in eleverna i nivåer; A-, B- och C-grupper beroende på om de behöver teckenspråk, tal eller extra stöd.

Många pedagoger använder vid lektionsgenomgångar digitala skrivtavlor och projektor som kopplas till datorn. Några elever har fått tillgång till ett digitalt läromedel från Norge, <http://web.creaza.com/se/>, där de kan arbeta med sina ämnen samtidigt som Creaza visar vilka förmågor och vilket centralt innehåll som krävs i det arbete eleverna utför.

Några elever uppger att de inte upplever att pedagogerna anpassar läromedlen eftersom alla arbetar med samma material. Andra elever säger att pedagogerna anpassar genom att några pedagoger sitter och förklarar mer för en till två elever, eller att eleverna får andra läromedel och stenciler med bilder som stöd.

Tillgänglighet

När det gäller tillgänglighet handlar det mest om hur klassrumsmiljön ser ut. Det kan vara om den auditiva miljön, hur tekniska hörhjälpmedel såsom mikrofon och slinga fungerar. Även att pedagogerna ser till att elevernas diskussioner genomförs med turtagning så att de inte pratar i mun på varandra. Eleverna ges möjlighet att gå till angränsande rum för att få lugn och ro. De kan få välja om de vill skriva på svenska, teckna på teckenspråk eller lyssna från cd. I den sociala miljön försöker pedagogerna få in mångfald och delaktighet, men det är en komplex lärsituation eftersom det i grupperna finns olika funktionsnedsättningar utöver hörselnedsättning. Detta leder till att pedagogerna måste arbeta mycket med att få till en fungerande kommunikation.

Sammanfattningsvis visar undersökningen att det finns behov av dokumenterat specialpedagogiskt stöd avseende anpassning och tillgänglighet. Behoven handlar då om hur klassrumsmiljön ska se ut vad gäller möblering, auditiv anpassning, turtagning, fungerande T-slinga och mikrofoner, och inte om anpassade läromedel. Eftersom klasserna idag består av elever med olika funktionsnedsättningar behövs det läromedel som samtliga elever, i så stor utsträckning som möjligt, kan arbeta med.

2.3 Vad saknas i lärsituationen?

Majoriteten av pedagogerna anser inte att det saknas något speciellt avseende lärsituationen eftersom de utgår från elevernas behov när de planerar undervisningens upplägg. De brukar tänka på hur gruppen fungerar kommunikationsmässigt, hur möbleringen av klassrummet ska se ut, vilka elever som kan samarbeta och vilka fungerar bra i grupp samt val av arbetsätt. En pedagog uppger att det i ämnet engelska saknas engelsk undertext och en så kallad ”avläsebild” så att eleven kan avläsa aktörens munrörelser för att få fram rätt uttal.

2.4 Vilka egna läromedel utvecklar pedagogerna?

”Lust och motivation”

Av intervjuerna framkommer att pedagogerna brukar utveckla egna läromedel med syfte att få fram lusten och motivationen hos eleverna. De brukar göra quizfrågor och även fördjupningsuppgifter för de elever som snabbt blir färdiga med sina uppgifter. I engelska brukar det bli mer individuella glosföreläsningar på grund av varierande kunskapsnivåer.

Klasserna består idag av elever med olika funktionsnedsättningar, utöver hörselnedsättning, vilket gör att pedagogerna utvecklar egna läromedel så att språket bäddas in. De arbetar till exempel med att förenkla texter, lägga till bilder och långsam progression. Många använder bland annat webbsidorna digitalpedagogik.se och lektion.se för att inhämta tips.

När pedagogerna gör eget material är det mest fokus på att få fram lusten och motivationen hos eleverna, för att de inte ska bli ”insnöade” i huvudböckerna.

2.5 Vilka metoder används i undervisningen?

”Att bädda in språket”

De metoder som pedagogerna använder för att eleverna ska utveckla språket är: *”Reading to Learn”*, *”Genrepedagogik”* och *”Språket lyfter”*. Endast en skola har använt *”Learning Study”* i ämnena engelska och svenska. På några skolor använder man webbsidorna Hörselboken.se och HUSK (Hörselskadade Utvecklar Säker Kommunikation). Syftet är att få en fungerande kommunikation hos alla. En skola använder projektet DATE, ett gemensamt tillgänglighetspaket som Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) gjort tillsammans med Handikappförbunden.

2.6 Hur får pedagogerna kännedom om läromedel som finns för elever med hörselnedsättning och som använder hörseltekniska hjälpmedel?

”Vill inte googla sönder sig”

Av undersökningen framkommer att det vanligaste sättet att få information om läromedel är genom tips från kollegor eller genom sökningar på Internet. Majoriteten av pedagogerna skulle uppskatta om SPSM kunde komma på besök och presentera sina läromedel.

2.7 Vilket dokumenterat specialpedagogiskt stöd saknas?

Det framkommer vid intervjuerna att pedagogerna inte känner till begreppet *”dokumenterat specialpedagogiskt stöd”* varför begreppet fick förtydligas och förklaras. Några pedagoger tror att det är material som används inom Elevhälsoteam, när man gör anmälan om utredning, för att göra en åtgärdsplan. (Den 11 mars år 2016 – alltså efter det att intervjuerna gjordes – beslutade SPSM att ersätta begreppet *’dokumenterat specialpedagogiskt stöd’* med begreppet *’stödmaterial’*.)

Pedagogerna känner inte till att det finns dokumenterat specialpedagogiskt stöd för pedagoger som undervisar just denna målgrupp, utan tror att sådant endast finns för eleverna. Pedagoger som är erfarna inom hörselområdet anser att elever med hörselnedsättning inte behöver dokumenterat specialpedagogiskt stöd i ämnena, utan det handlar mer om vilken metod man använder och hur de hörseltekniska hjälpmedlen fungerar. De menade att undervisningen kan påverkas av om metoden fungerar eller inte, och även turtagningen hos eleverna påverkar eftersom alla pratar i mun på varandra. Många pedagoger anser att processen med

att använda hörslinga med mikrofoner stjälar mycket tid från undervisningen. Pedagogerna brukar använda "Råd och stöd vid bedömning" när det gäller bedömning och "Språket lyfter" för att testa elevernas språkutveckling, båda materialen är från Skolverket.

Lärohandledningar

Många av pedagogerna använder lärohandledningar som ett stödmaterial till sin undervisning i ämnena matematik, teckenspråk, svenska, svenska för nyanlända och engelska. De ser lärohandledningarna som ett komplement till läromedlen eftersom de innehåller förslag och tips på olika lektionsupplägg, aktiviteter och övningsuppgifter.

I teckenspråksämnet finns det tillgängliga lärohandledningar ("Petras bok", "Adams bok", "Yvette Olsson" och "Teckenspråk så klart!"). Dessa behöver uppdateras för att utgå från elevernas behov och förutsättningar eftersom det inte längre finns "rena" dövklasser och hörselklasser, utan alla går i samma klass/grupp.

3. Behovsinventering

3.1 Inom vilka ämnesområden finns det störst behov av läromedel för elever med hörselnedsättning och som använder hörseltekniska hjälpmedel?

”Tålmod är en dygd”

Här presenteras de behov pedagoger och elever tycker borde lyftas upp som framtida utmaningar för SPSM.

Sammantaget visar undersökningen att både pedagoger och elever anser att de läromedel som de använder idag fungerar relativt bra. Det går att hämta mycket material från Internet och andra hemsidor. Det är en fördel om samtliga kan arbeta med samma material.

Av intervjuerna framkommer dock att pedagogerna anser att det skulle vara bra om läromedlen i svenska, engelska och teckenspråk hade samma upplägg som ”Prio”. I teckenspråk och engelska gör de dock anpassningar till eleverna.

Pedagogerna anser vidare att metalingvistik, det vill säga kunskapen om skillnader i de olika språken, behöver lyftas upp eftersom teckenspråk och svenska har olika sätt att uttrycka sig samt att ord och tecken inte omfattar samma semantiska fält. ”Jag bör”, ”jag måste” och ”jag ska” har exempelvis samma tecken men i svenskan är det olika verb. Likaså har ”jag vattnar” och ”jag håller” samma tecken. Detta är svårare att förklara för elever med hörselnedsättning än för döva elever.

Det framkommer också att tempus bör lyftas upp eftersom det är så viktigt i svenska och engelska men inte i teckenspråk. Det fanns tidigare ett bra material (dataprogram) om just detta, ”Fixa texten” (grammatik för svenska som andra språk, SvA), där eleverna kunde genomföra diagnosprov. Klarade inte en elev av ett av proven som var för en viss övning kunde eleven få fokusera på det området. Det har visat sig att många elever som har använt sig av programmet har utvecklats bättre i sin tvåspråkighet. Det vore bra om ett liknande program kunde tas fram på nytt. Det bör också finnas en faktaruta som talar om vad eleverna ska göra, ger exempel och visar hur de kan arbeta på olika nivåer i enlighet med betygskriterierna A, C och E.

Läromedlet ”Petras bok” bör uppdateras till en interaktiv bok och det bör finnas förklaringar på teckenspråk, inte bara på svenska.

Idag finns det en app som har symbolen ”pratbubbla” för att man ska kunna skriva till varandra. En pedagog ville istället ha svenska handalfabetssymboler.

Många av eleverna ville lära sig ASL (amerikansk teckenspråk).

En pedagog föreslår att man skulle kunna ta in ett kapitel om musik, det vill säga koppla in Melodifestivalen med tanke på att döva elever varit med och tolkat framträdanden på scen och artisternas framförande numera teckentolkas.

Några pedagoger önskar att det ska finnas valmöjligheter när de arbetar med olika teckenspråkstexter, det vill säga om de till exempel vill att aktören ska teckna långsammare än normalt ska de kunna klicka på funktionen ”sköldpaddan”, så som det fungerar i vissa läromedel.

När det gäller läromedlet ”Teckenspråk Såklart!” uppger många döva elever samt elever med hörselnedsättning att det är för svårt. De som klarar läromedlet är elever med döva föräldrar. Webb sidan ”Händernas värld” uppges vara bra men det tar för lång tid att få fram den uppgift man vill arbeta med då man måste klicka på många länkar. När man genomför en uppgift måste man klicka på många ställen innan man kan gå vidare.

De intervjuade eleverna uppgav följande:

Svenska och engelska: Majoriteten uppger att de vill att läromedlen ska vara i tryckt form. De vill gärna arbeta tematiskt, det vill säga samköra ämnen inom samma område, till exempel kunna läsa om olika författare på engelska, svenska samt teckenspråk. De vill dock inte att pedagogerna samkör tematiskt i SO, NO och svenska eftersom det blir för rörigt. Häftena ska gärna innehålla olika övningar och grammatik som är relaterat till texten, istället för att ha ett eget kapitel om grammatik som oftast ligger längst bak i läromedlet. I slutet av läromedlen får det gärna ligga en uppslagsdel med ”verktyg”, så som det finns i matematikböckerna.

Engelska: När de arbetar med hörförståelse brukar eleverna komplettera med att skriva ut texten för att kunna hänga med bättre. Eleverna anser att det skulle vara bra om en person kunde prata in texten, så att man kan avläsa munrörelserna och därmed få rätt munrörelse och uttal. De skulle också uppskatta om filmerna var textade, helst vill de kunna välja svensk eller engelsk undertext.

Teckenspråk: Här kan man lyfta fram att alla elever uppger att läromedlen behöver utvecklas till en högre nivå eftersom allt teckenspråksmaterial är för nybörjare. De vill gärna att läromedlen ska finnas både i tryckt och digital form. De efterlyser helt enkelt liknande upplägg som matematikboken ”Prio” och engelskboken ”Magi”, med olika svårighetsnivåer. Eleverna vill helst ha fotografier i läromedlen, inga animerade eller ritade bilder. Läromedlet ”Adams bok” är lite för omodern och tråkig. Istället för bilder vill eleverna ha rörliga bilder med olika aktörer som tecknar.

Sammanfattningsvis när det gäller behoven av läromedel så visade undersökningen att både pedagoger och elever tycker att SPSM ska satsa på tvåspråkiga (teckenspråk och svenska) material; både tryckt och digitalt, tal och tecken. De vill ha vanliga läromedel, läromedel som hörande elever använder. De största behoven uppges finnas avseende teckenspråk, med tempus samt uppgradering av VHS och dvd. Både pedagoger och elever anser att det är för mycket sagor i de befintliga materialen och att det skulle vara bättre med textinnehåll som passar ungdomarna.

3.2 Vilket behov har pedagogerna av dokumenterat specialpedagogiskt stöd i ämnena för elever med hörselnedsättning och som använder hörseltekniska hjälpmedel?

Av intervjuerna framkommer att det finns ett större behov av dokumenterat specialpedagogiskt stöd än av läromedel för elever med hörselnedsättning. Det mest angelägna är att arbeta för en god auditiv miljö utifrån elevernas behov och förutsättningar. Det finns behov av ökad kunskap om hur man ska undervisa elever med hörselnedsättning och som använder hörseltekniska hjälpmedel.

En pedagog ställde frågan hur man skulle kunna lyfta fram de fem förmågorna ”BIG FIVE”.² Det vill säga att i enlighet med läroplanen ska eleverna ges förutsättningar att utveckla sin förmåga att analysera och argumentera, reflektera, jämföra och begrepp (ordkunskap).

När det gäller kopplingen till centrala innehåll framhåller pedagogerna, som följer grundskolans kursplan, att det saknas dokumenterat specialpedagogiskt stöd i följande områden:

Svenska: ”hur ska man leda samtal, formulera och bemöta argument samt sammanfatta huvuddragen i vad som sägs”.

Engelska: ”strategier för att uppfatta detaljer och sammanhang i talat språk och texter, till exempel att anpassa lyssnande och läsning efter framställningens form, innehåll och syfte”.

Teckenspråk: ”språkliga strategier för att förstå och göra sig förstådd när språket inte räcker till, exempelvis omformuleringar” och ”hur olika signaler används för att inleda och avsluta olika typer av samtal och teckenspråkiga texter”.

² <http://skolvarlden.se/artiklar/fem-formagor-i-fokus>

När det gäller läromedlens innehåll och ämnesområden anser pedagogerna följande:

Svenska: *”det skulle vara bra med nivåskillnader, det vill säga progression som det är i engelskaboken ”Magic”.”*

Engelska: *”när eleverna ska titta på film för att lyssna/se när aktörerna pratar med varandra så vore det bra om det dök upp en ruta där man ser ett ansikte och kan avläsa personens munrörelser, en så kallad en ”avläsebild”, för att få rätt munrörelse och uttal.”*

Teckenspråk: *”med tanke på att både döva och elever med hörselnedsättning går i samma klass ställde sig många frågan om hur de ska kunna följa kursplanen när de ska läsa om dövas kultur och de tankar på identitet som dyker upp hos dessa ungdomar.”*

3.3 Hur anser pedagoger och elever att läromedlen ska vara utformade i ämnena svenska, engelska, teckenspråk och moderna språk?

Pedagogerna önskar temaböcker om till exempel miljön, som går in i alla ämnen. De bör innehålla en beskrivning av betygsnivåerna med A, C och E samt en text med målbeskrivning, så att eleverna ska kunna se skillnaderna på ett konkret sätt. Några pedagoger undrar om man inte skulle kunna göra läromedel i liknande layout som musiksidan Spotify, med olika kategorier av musikstilar.

Eleverna vill gärna att läromedlen ska vara tryckta, men de får gärna innehålla utmaningar liknande de som finns i olika dataspel såsom World of Warcraft och Sims.

Några elever ger förslag på att utveckla antologin i skönlitteratur eftersom de tycker att noveller är för korta. Det bör finnas en informationsruta om var de skulle kunna hitta fortsättningen av antologidelen, till exempel i ”Hemsöborna”, och även en länk om de vill titta på filmen ”Hemsöborna” från sin egen dator, iPad eller om de vill läsa ”Hemsöborna” med hjälp av e-bok.

Sammanfattningsvis visar undersökningen att både pedagoger och elever önskar att läromedlen ska ge varierande möjligheter avseende delaktighet, tillgänglighet och anpassning, som ska utgå från varje elevs behov och förutsättningar. De önskar framförallt tvåspråkighetsmaterial som visar konkreta skillnader mellan svenska och teckenspråk, till exempel futurum, nutid, har/hade, skriv- och teckenövningar. De poängterar att det skulle vara bra om teckenspråkets läromedel hade liknande upplägg som läromedlen ”Fixa texten!”, ”Prio” och ”Magic”. Det som var bra med ”Fixa texten” var att det fanns bedömningsstöd

och att eleverna lärde sig känna igen texttyper och genrer, vilket gav dem goda möjligheter att klara de nationella proven. Varje kapitel behandlade en genre och samtliga kapitel var uppbyggda med samma struktur. Pedagogerna önskar vidare att SPSM ska utveckla ett samarbete med Stockholms universitet om internationella tecken. Stor bonus skulle vara om läromedlen fanns både tryckt och digitalt, hade fotobilder samt att man inte angav årskurs på böckerna. Då skulle läromedlen kunna funka för alla åldrar.

4. Diskussion och slutsats

”Vi är en och alla är en”

Kartläggningen ska svara på frågan om vilka behov av läromedel elever med hörselnedsättning och som använder hörseltekniska hjälpmedel har samt vilket behov deras pedagoger har av dokumenterat specialpedagogiskt stöd.

Utifrån det sammanfattade resultat framkommer att både pedagoger och elever rent allmänt är nöjda med dagens läromedel som finns ute på marknaden eftersom tillgången till Internet och hemsidor gör att man kan hämta mycket material för att väcka lust och motivation hos eleverna.

Undersökningen visar dock att de flesta teckenspråksmaterialen behöver uppdateras och att SPSM behöver producera både tryckt och digitalt teckenspråksmaterial med progression, eftersom de flesta materialen anses vara på nybörjarnivå. Det behövs också mer textade filmer samt ”avläsebilder” för att man ska kunna se aktörens munrörelser och för att kunna höra uttalet. Kartläggningen visar att eleverna inte är så alerta på att använda digitala verktyg i skolan utan är mer nöjda med tryckta böcker generellt. De är ändå öppna för att arbeta med appar och onlineverktyg, men har ingen bild av hur de ska se ut.

När det gäller dokumenterat specialpedagogiskt stöd blir det tydligt i intervjuerna att pedagogerna inte förstår begreppet dokumenterat specialpedagogiskt stöd. Pedagogerna uppger till exempel att de inte vet vad för specialpedagogiskt stöd de skulle kunna använda avseende ämnena. Det blir däremot tydligt i kartläggningen att de behöver stöd i situationen kring elever med hörselnedsättning, inte specifikt avseende läromedel. Pedagoger uppger att de behöver stöd i vilken metod de ska använda i undervisningen och hur de hörseltekniska hjälpmedlen fungerar. De menade att undervisningen kan påverkas om metoden inte fungerar. Även turtagningen hos eleverna påverkar eftersom alla pratar i mun på varandra. Många pedagoger anser att de tekniska aspekterna såsom hörslina stjäl mycket tid från undervisningen. Kartläggningen visar vidare att pedagogerna inte använder något dokumenterat specialpedagogiskt stöd som visar hur man skulle kunna undervisa elever med hörselnedsättning, trots att marknadsundersökningen visar att det finns mycket material om detta. Vad är då problemet? Är det på grund av tidsbrist pedagogerna inte hinner läsa på om hur de ska undervisa hörselklasser, eller finns det andra orsaker till att de inte har tagit till sig detta?

Något som är viktigt att lyfta fram, och som pedagoger bör ha i åtanke, är att eleverna upplever att det är ansträngande och problematiskt med tekniska hörselhjälpmedel. Det problematiska som beskrivs är till exempel störande ljud, oladdade mikrofoner, turtagning som inte fungerar och att de måste påminna sina kamrater och pedagoger om att sätta på mikrofonen när de ska samtala. Allt detta

skapar ett irritationsmoment hos pedagoger och elever eftersom det tar mycket tid av undervisningen och medför att eleverna inte vill använda hörslinga.

Dessa slutsatser stöds av slutrapporten LÄR 2010/120 om elever med hörselnedsättning i årskurs 4–6 av Fredrik Roos, projektledare på Läromedelsavdelningen vid SPSM i Örebro. Även i de årskurserna fanns det behov av ”avläsebilder” i ämnet engelska och att pedagogerna ska använda samma läroböcker som hörande. Något annat som i den rapporten lyftes fram som ett problem var ljud-cd med inlästa texter med tillhörande hörövningar för att utveckla hörförståelsen. Detta fungerade inte så bra. Samma synpunkter framkommer vid intervjuerna med eleverna i denna kartläggning. Eleverna vill helst hoppa över dessa övningar, eller få någon typ av hjälpverktyg. Samtidigt känner de pressen av att klara av övningarna eftersom det står i grundskolans kursplan att de ska kunna detta.

Undersökningen gav – utöver svaren på kartläggningens frågeställningar – ett helt nytt perspektiv, nämligen att det numera är få elever i varje klass som enbart har en hörselnedsättning. Vid intervjuerna – med såväl pedagoger som elever – framkom att många elever har andra funktionsnedsättningar utöver hörselnedsättning, till exempel tal- och språkstörning, Aspergers syndrom eller ADHD.

Kartläggningen väcker också ett antal nya frågor om hur elever med hörselnedsättning och som använder hörseltekniska hjälpmedel påverkas i sin språkutveckling när det gäller ordförråd, läsning på olika textnivåer och när pedagoger anpassar läromedel för elever med hörselnedsättning/dövhet i kombination med NPF (neuropsykiatrisk och/eller utvecklingsstörning). Frågor som: Vilket undervisningsspråk (talad svenska, teckenspråk, TAKK – tecken som stöd) används? Hur fungerar det med anpassade material med förstorad text och enkla texter med fler bilder för elever med enbart hörselnedsättning? Finns det en risk att elever som bara har en hörselnedsättning ”glöms bort” på grund av att det blir mycket fokus på de elever som har andra funktionsnedsättningar än hörseln och därför behöver anpassning utifrån sina förutsättningar och behov? Det kanske krävs att man tar till andra strategier, som passar varje elev? Pedagogerna är fullt medvetna om detta och har mottot: *Varje elev är unik med sin struktur och sitt språk*, vilket stöder det som pedagogerna uttryckte vid intervjuerna: *”Vi är en och alla är en”*.

5. Dokumentation och spridning av uppdragets resultat

Kartläggningen riktar sig först och främst till avdelningens medarbetare men också till myndighetens rådgivarorganisation när det gäller dokumenterat specialpedagogiskt stöd.

6. Lärdomar och framtida utmaningar för SPSM

Framtida kartläggning

Det finns behov av att kartlägga hur tillgänglighet, likvärdighet och delaktighet i kunskaps-, språk- och social utveckling påverkar elever med hörselnedsättning och som använder hörseltekniska hjälpmedel, när de går i en klass med olika funktionsnedsättningar.

Teckenspråk

SPSM bör undersöka möjligheten att producera ett teckenspråksmaterial som bygger på "avläsningsförståelse" på olika språknivåer som förberedelse inför de nationella proven i svenska och engelska. Upplägget skulle kunna vara liknande det i engelskaboken "Magic" eller matematikboken "Prio" och några nya områden kunde läggas till: musik, mobbning, identitetsskapande och ASL.

Engelska

SPSM bör undersöka möjligheten att producera "avläsebildövningar" så att eleverna kan träna på munrörelser och uttal kopplat till hörförståelseövningar.

Bilaga 1 Tryckta läromedel

Svenska

• Portal	Gleerups
• Genrekoden Tala, Skriva, Läsa	Gleerups
• Fixa texten!	Natur & Kultur
• Svenskans 1, 2 och 3	Studentlitteratur
• Svenska Direkt	Sanoma Utbildning
• Svenska Direkt, Bron	Sanoma Utbildning

Engelska

• Wings	Natur & Kultur
• Magic	Studentlitteratur
• Step 1	Skolcopy AB
• Connect	Studentlitteratur
• What's up?	Sanoma Utbildning
• Good Stuff	Liber

Teckenspråk

• Teckenspråk steg 1, 2 och 3	Birger Sjöbergsgymnasiet
• A-kurs repetition, Ordlistan för steg 1, läxförhör och prov	Yvette Olsson
• Kurs A, teckenspråk steg 1	Yvette Olsson

Moderna språk

• Tapas (spanska)	Natur & Kultur
• Bon Voyage (franska)	Liber
• Du kannst (tyska)	Sanoma Utbildning

Bilaga 2 Digitala läromedel, datorprogram, filmer, konkret material

Svenska

• SLI.se	AV Media Skåne
• Svtplay.se	Sveriges Radio
• Ur.se	Utbildningsradion
• Creaza.se	AV Media Skåne
• Mindmapping	Realize AB
• Mindomo	AV Media Skåne
• Stava rätt (Rex)	Oribi
• Lexin	Språkrådet

Engelska

• Magic (inläsning texter)	Studentlitteratur
• The Amulet of Order	Studentlitteratur
• Quizlet.com	
• BBC	
• SLI	

Teckenspråk

• Fotbollstabbar	SPSM
• Anders.se	SPSM
• Hörselskadade barn berättar	SPSM
• Johansson & Hekto	SPSM
• Söndagsvideo	SPSM
• Gubben och gumman	SPSM
• Se upp!	SPSM
• När människorna kommer	SPSM
• 33 skriv- och läsövningar	SPSM
• Originaltexter	SPSM
• Sportens värld	SPSM
• Djurens värld	SPSM
• Spökhistorier	SPSM
• Rekord	SPSM
• Selma Lagerlöf	SPSM
• Ett halvt ark	SPSM
• Mor och jag	SPSM
• Svenska fraser	SPSM
• Adams bok	SPSM
• Petras bok	SPSM
• Språklig framställning	SPSM
• Lilla Aktuellt	Ur.se
• Världskompisar	Svtplay.se
• Nyhetstecken	Svtplay.se
• Attending Iran	Svtplay.se
• Händernas värld	SPSM

Konkret material – teckenspråk

- Emotions
 - What's different?
 - What's missing?
 - Happy box
 - Barn geni
 - Barn charad
 - Sista ordet
 - Med andra ord
 - Yatzy
 - Cluedo
 - Vem där?
 - Junior
- Colorcards
 - Colorcards
 - Colorcards
 - Mind Tearers
 - Kärnan
 - Kärnan
 - Kärnan
 - Alga
 - Alga
 - Alga
 - Spelexpertern
 - Spelexpertern

Bilaga 3 Stödmaterial och lärarhandledningar

Allmänt

- Allmänna råd och stöd om bedömning och betygssättning Skolverket

Svenska

- Språket lyfter
- Greppa språket
- IUP (individuell utvecklingsplan)

Engelska

- Lärarhandledning från "Magic"
- IUP (individuell utvecklingsplan)

Teckenspråk

- Lärarhandledning från "Språklig framställning"
- Lärarhandledning A-kurs (Yvette Olsson)
- IUP (individuell utvecklingsplan)

Bilaga 4 Underlag till intervjuer med ämnespedagoger

Information till intervjuperson

Syftet med kartläggningen är vad som avses med läromedel (tryckt, digitalt och konkret material), vad som avses med dokumenterat specialpedagogiskt stöd i ämnena svenska, engelska, teckenspråk och moderna språk årskurs 7–9 i den kommunala skolan och årskurs 8–10 i specialskolan för elever med hörselnedsättning som använder hörseltekniska hjälpmedel.

Bakgrundsfrågor

Om pedagogen: Namn, skola, befattning på skolan och ämnesområde

Om eleverna: Ålder och årskurs, elevgruppens storlek och utvecklingsnivåer

Nuläge

1. Vilka läromedel använder ni idag? Inom vilka ämnesområden/delar av ämnesområden?
2. Hur får ni kännedom om vilka läromedel som finns för elever med hörselnedsättning som använder hörseltekniska hjälpmedel?

Anpassning och tillgänglighet

3. Behöver ni anpassa de läromedel du använder? I så fall på vilket sätt?
4. Hur tillgängliga är de läromedel du använder för eleverna?
5. Utvecklar ni egna läromedel? I så fall i vilka ämnesområden? Hur utformar ni läromedlet?

Dokumenterat specialpedagogiskt stöd

6. Hur använder ni dokumenterat specialpedagogiskt stöd i undervisningen?
7. Hur får ni kännedom om vilka dokumenterat specialpedagogiskt stöd som finns för elever med hörselnedsättning som använder hörseltekniska hjälpmedel?

Behov

8. Vilka ämnesområden saknar ni läromedel för?
9. Vilka områden är mest prioriterade att få fram dokumenterat specialpedagogiskt stöd för?
10. Ska det vara tryckt, digitalt, omfång, progression, repetition, tematiskt, nivåer, tillgänglighet, annat?
11. Hur ska läromedlet för elever med hörselnedsättning som använder hörseltekniska hjälpmedel se ut?
12. Använder eleverna T-slinga?

Bilaga 5 Underlag till intervju med elever årskurs 7–10

Årskurs: 7–9 kommunal skola

8–10 specialskola

Ämnen: svenska, engelska, teckenspråk och moderna språk

Eleven/eleverna

Namn

Skola

Undervisningsspråk: teckenspråk, talad svenska, tecken som stöd, teckenspråk, tvåspråkigt, annat språk

Använder du T-slinga? Ja Nej _____ motivera ditt svar vid nej

Nuläge om läromedel

1. Vad tycker ni om de läromedel som ni använder idag? I vilka ämnesområden/delar av ämnesområden, tryckt, digitalt, konkret material?
Svenska

Engelska

Teckenspråk

Moderna språk

2. Vilka svårigheter upplever ni i de läromedel som ni arbetar med?
Svenska Engelska Teckenspråk Moderna språk

Anpassning och tillgänglighet

3. Brukar er pedagog anpassa de läromedel ni använder? I så fall på vilket sätt?

Behov av läromedel

4. Inom vilka ämnesområden finns det störst behov av läromedel? Motivera varför.

5. Hur ska ett läromedel se ut?

Ge förslag på hur ni vill att läromedlen ska se ut: Tryckt, digitalt, nivåer, repetition, progression, tematiskt, vilka ämnesområden, hur ska innehållet se ut, övningar i grammatik (ge ex), filmer (ge ex), konkret material, mycket bilder etc.

Exempel på digitala verktyg: iPad, app, e-bok, online, blogg, twitter, talsyntes (ljud i) etc.

Bilaga 6 Enkät till pedagoger

Enkät till pedagoger som undervisar hörselskadade elever som använder hörseltekniska hjälpmedel årskurs 7–10.

Syftet med kartläggningen är att inventera vilka behov av läromedel och dokumenterat specialpedagogiskt stöd det finns, vad som saknas i lärsituationen samt vilka metoder som finns idag för elever med hörselnedsättning (utan andra funktionshinder) som är i behov av tekniska hjälpmedel.

Årskurs: 7–9 kommunal skola

8–10 specialskola

Ämnesområden: svenska, engelska, teckenspråk och moderna språk för elever med enbart hörselnedsättning

Bakgrundsfrågor

Pedagog/pedagoger

Namn, Skola, Befattning och ämnesområde:

Elever

Ålder, Gruppens storlek, Utvecklings- och kunskapsnivåer

Nuläge – läromedel

1. Vilka läromedel använder ni idag? I vilka ämnesområden/delar av ämnesområden? Är läromedlen i tryckt form, digitalt, har appar, filmer, datorprogram, online, interaktiva böcker och konkreta material?

Teckenspråk och område:

Svenska och område:

Engelska och område:

Moderna språk och område:

2. Hur får ni kännedom om vilka läromedel som finns för elever med hörselnedsättning och som är i behov av tekniska hjälpmedel?

Anpassningar och tillgänglighet

Anpassningar och tillgänglighet handlar hur läromedlets egenskaper ser ut, t ex AKK, alternativ bildpresentation och styrsätt, individuella inställningar, inspelad text, långsam progression, lättläst, tydlig layout, sensoriskt, teckenspråk, textad film, tryckt punktskrift, åtkomlig text, hur placering av innehållet presenteras, språkets svårighetsgrad och vilken

medietyper som används och hur, vilka möjligheter läromedlet ger olika elever att hantera och komma åt innehållet i detsamma m.m.

- Behöver ni anpassa de läromedel ni använder? I så fall på vilket sätt?
- Hur *tillgängliga* är de läromedel ni använder för eleverna? Ge ex, vilket ämne och område?
- Utvecklar ni egna läromedel? I så fall i vilka ämnesområden? Hur utformar ni läromedlet?

Dokumenterat specialpedagogiskt stöd i undervisningen

Dokumenterat specialpedagogiskt stöd, ett stödmaterial som utgör ett komplement till att skapa en likvärdig utbildning för alla elever. Syftar till att ge pedagoger stöd i yrket när det gäller att tillämpa vetenskapliga förhållningssätt. Stöttningen kan ske genom att materialen sprider kunskap om specialpedagogiska konsekvenser av funktionsnedsättning och strategier för att möta dem. Ex på kursinnehåll: beskrivningar av framgångsfaktorer, tagna från aktuell forskning, goda exempel från praktisk erfarenhet, tankvärda fallbeskrivningar, handledning till ett visst material/test (kartläggningmaterial, tester ex för språket och bedömningsstöd).

Kände du till begreppet? JA NEJ

- Hur använder ni *dokumenterat specialpedagogiskt stöd* i undervisningen?
- Hur får ni kännedom om vilka dokumenterat specialpedagogiskt stöd som finns för hörselklasser?
- Vad använder Ni för metoder i lärsituationen?

Läromedelsbehov?

- I vilka ämnesområden saknar ni läromedel?
- I vilka ämnesområden saknar ni dokumenterat specialpedagogiskt stöd?
- Vilka områden är mest prioriterade att få fram specialpedagogiskt stöd för?

Hur ska ett läromedel för hörselskadade elever se ut? Vad behövs?

Hur ska ett läromedel vara utformat för elever med hörselnedsättning med tekniska hörhjälpmedel? (digitalt, tryckt, omfång, tematiskt/ämnesområde/progression, repetition, tillgänglighet)

Tekniska hjälpmedel

Använder era elever T-slinga? Ja Nej

Kursplan

Vad använder Ni för kursplan? Sätt kryss

Specialskolan:

Döva och hörselskadade elever med utvecklingsstörning

- Engelska som ersätts av engelska för döva och hörselskadade med utvecklingsstörning ____
- Svenska som ersätts av svenska för döva och hörselskadade med utvecklingsstörning _____
- Teckenspråk för döva och hörselskadade med utvecklingsstörning____
- Annat (vad?) _____

Döva och hörselskadade elever

- Engelska för döva och hörselskadade ____
- Svenska för döva och hörselskadade ____
- Moderna språk för döva och hörselskadade ____
- Teckenspråk för döva och hörselskadade _____
- Annat (vad?) _____

Grundskolan

- Svenska _____
- Engelska _____

- Teckenspråk för hörande (elevens val eller skolans val?) _____
- Moderna språk _____
- Svenska språkval _____
- Engelska språkval _____
- Annat (vad?) _____

Grundsärskolan

- Svenska _____
- Engelska _____
- Kommunikation _____
- Teckenspråk för hörande (elevens val eller skolans val?) _____
- Annat (vad?) _____

Camilla Moberg

Projektledare inom Läromedelsavdelningen för verksamhetsutveckling och teckenspråksproduktion, Specialpedagogiska skolmyndigheten i Örebro

Bilaga 7 Informationsbrev till rektorer och personal

Hej

Jag heter Camilla Moberg och har fått i uppdrag av Läromedelsavdelningen på Specialpedagogiska skolmyndigheten att kartlägga behovet av läromedel i ämnena svenska, svenska som andra språk, engelska, teckenspråk och moderna språk för årskurs 7–10 samt dokumenterat specialpedagogiskt stöd.

Syftet med kartläggningen är att inventera vilka behov av läromedel och dokumenterat specialpedagogiskt stöd det finns för den angivna målgruppen (elever med hörselnedsättning och som använder hörseltekniska hjälpmedel i år 7–10).

Av kartläggningen ska det framgå vilka behov det finns av läromedel, vilka läromedel eleverna använder idag, vad de behöver för att klara målen och hur läromedlen som uppfyller elevernas behov ska se ut.

Kartläggningen ska ge underlag till vad som saknas samt vad som behövs för att läromedel ska svara mot behoven hos eleverna, för att kunna ge dem likvärdiga villkor och möjligheter som andra. Kartläggningen riktar sig först och främst till avdelningens medarbetare, rådgivare inom myndigheten, pedagoger samt andra som arbetar med målgruppen och intresseorganisationer.

Mitt uppdrag är att besöka alla fem regionerna i Sverige i både special- och kommunala skolor för att intervjua både ämnespedagoger och två elever från årskurs 7–10 från respektive skolform (specialskola med hörselklass år 8–10 kommunalskola m hörselklass år 7–9).

Jag skulle vara tacksam att få er hjälp med att ordna ett intervjutillfälle under en dag med att intervjua alla språkpedagogerna samtidigt, vilket kan ta ca 1–1,5 timme, och sedan få intervjua elever som har ämnena från år 7–10 på ca 45 minuter.

Mvh Camilla Moberg

Projektledare Läromedelsavdelningen, Verksamhetsutveckling och teckenspråksproduktion, Specialpedagogiska skolmyndigheten i Örebro

E-postadress camilla.moberg@spsm.se Mobilnr 0727 12 78 41 ENDAST SMS

Bilaga 8 Brev och samtycke till vårdnadshavare

Informationsbrev till både vårdnadshavare och elever årskurs 7–10 med frågan om tillstånd att intervjua.

Hörselskadade elever med hörseltekniska hjälpmedel i specialskola och kommunal skola

Hej!

Specialpedagogiska skolmyndigheten vill veta mer om vad elever tycker om de läromedel som används idag i ämnena svenska, svenska som andra språk, engelska, teckenspråk och moderna språk.

Specialpedagogiska skolmyndigheten planerar att intervjua elever årskurs 7–10 om vad de tycker om de läromedel som används i ämnena. Kartläggningen kommer att genomföras av Camilla Moberg, projektledare vid Läromedelsavdelningen, verksamhetsutveckling och teckenspråksproduktion på Specialpedagogiska skolmyndigheten i Örebro.

Frågor som bl a: I vilka ämnen finns det störst behov av läromedel? Anpassar elevens pedagog de läromedel som används? Hur tycker eleven att läromedlen ska se ut? Använder eleven T-slinga?

Camilla Moberg har fått ca 45 minuter att prata med eleverna, då alla på en gång, och kommer att anteckna elevernas svar.

Rapporten med elevernas svar kommer att läsas av Specialpedagogiska skolmyndighetens personal samt andra intressenter och kan komma att publiceras både internt och externt. Rapporter som myndigheten tar fram blir allmänna handlingar, vilket innebär att alla kan få del av dem. I rapporten kommer inte anges namn, ort, diagnos eller foton eller annan information som kan avslöja vem rapporten handlar om. Eleven har rätt att tacka nej till att delta, även att avbryta under frågestunden.

Eleven har enligt 26§ personuppgiftslagen 1998:2014 rätt att gratis en gång per kalenderår efter skriftlig ansökan ställd till myndigheten få besked om vilka personuppgifter om eleven som vi behandlar och hur vi behandlar dessa. Eleven har också rätt enligt 28§ personuppgiftslagen begära rättelse i fråga om personuppgifter som vi behandlar om eleven.

Skriv under och be ditt barn lämna till intervjuaren inför intervjubesöket

Vänligen, Kvalitetssamordnare Merja Mustonen-Prim

Specialpedagogiska skolmyndigheten Örebro Tel: 010-473 57 01

SAMTYCKESBLANKETT Elever årskurs 7–10

Hörselskadade elever med hörseltekniska hjälpmedel i specialskola och kommunal skola

Jag godkänner

JA

Nej

Att mitt barn _____ deltar i en kartläggning om läromedelsbehov.

Ort och datum: _____

Vårdnadshavare: _____

Vårdnadshavarens e-postadress: _____

Skola och adress: _____

Rektorns namn och e-postadress: _____

Klassföreståndarens/mentorns namn och e-postadress _____

Camilla Moberg

Projektledare, Läromedelsavdelningen, Verksamhetsutveckling och teckenspråksproduktion, Specialpedagogiska skolmyndigheten i Örebro

Camilla.moberg@spsm.se